

**ЁШЛАРНИНГ
ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК
МУАММОЛАРИ,
САБАБ ВА ЕЧИМЛАР**

ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАР ИТТИФОҚИ

ЁШЛАРГА ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК
ХИЗМАТ КЎРСАТИШ МАРКАЗИ

«ЁШЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК МУАММОЛАРИ,
САБАБ ВА ЕЧИМЛАРИ» МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯСИ

Мақолалар тўплами

Тошкент-2020

Ёшларнинг ижтимоий-психологик муаммолари, сабаб ва ечимлари

<i>Bo'riboeva N. Ganiyeva D.</i>	Umumta'lim maktablaridagi ijtimoiy-psixologik muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari	70
<i>Sotvoldiyeva G. Igamberdiyeva Sh.</i>	Giperaktiv bolalar bilan ishlashning psixologik omillari	71
<i>Doniyorova G.</i>	Kichik maktab yoshi inqirozi va uni oldini olish hamda bartaraf etishda psixologik treninglarning ahamiyati	73
<i>Sharipova N.H.</i>	Oilalarda emotsional intellektning o'ziga xosligi	75
<i>Kurbonova H.B.</i>	Ёшларни "оммавий маданият" таъсиридан асрайлик	78
<i>Федюнина Д.С.</i>	Социально-психологические проблемы у молодежи и пути их решения	81
<i>Ахмадов Д.Ж.</i>	Камондан ўқ отиш спортида психологик тайёргарликнинг ўрни.	83
<i>Саматова М.Т.</i>	Илк таълим-тарбиянинг шахс камолотидаги ўрни	86
<i>Мухторова Н.А.</i>	Интернетнинг ёшлар маънавий-ахлоқий ҳаётига таъсири	89
<i>Итатов J.R.</i>	Voyaga yetmagan o'smirlarning xulq-atvoridagi nuqsonlarni tuzatishda psixologik yondoshuv	91
<i>Алимова Н.Ш.</i>	Мактаб ва онлалардаги ижтимоий-психологик мухитни соғломлаштириш юзасидан таклиф ва тавсиялар	93
<i>Тогаева А.К.</i>	Фарзандлари ўз жонига қасд қилишининг олдини олиш учун ота-оналар нима қилишлари мумкин	95
<i>Баратова Б.С.</i>	Бола тарбияси ва унга бўлган психологик ёндашув	97
<i>Абдусаматов А.А. Жийрапова Э.А.</i>	"Кўчадаги дўстлар" қачон пайдо бўлади?	99
<i>Саидова Ф.М. Тўхтамова Д.И.</i>	Ўсмирлар хулқида учрайдиган салбий хусусиятлар ва уларни бартараф этишда эътибор бериши керак бўладиган жиҳатлар	100
<i>Раҳимова Д.А.</i>	Ўзлаштириши паст болалар сабаблари	103
<i>Абдуллаева В.З.</i>	Ёшларнинг дунёқараши ва хулқ-атворига таъсир этувчи ижтимоий-психологик омиллар	104
<i>Акбарова Д.</i>	Ўсмирларга хос агрессив хулқнинг ижтимоий-психологик омиллари	109
<i>Нематова Р.Р. Бахриева Н.А.</i>	Ёшларда ўз-ўзини психологик муҳофаза қилиш ҳақидаги тасаввурларни шакллантиришнинг илмий-амалий жиҳатлари	111
<i>Zuhurova D.A.</i>	IQ nima va bu ko'rsatkich hayotimizga qanday ta'sir qiladi?	113
<i>Матажонова Р.А.</i>	Xulqi og'uvchanlikni namoyon qiluvchi psixologik xususiyatlar va ularni bartaraf etish yo'llari	115
<i>Matadaliyev F.</i>	Aхлоқий тарбия – шахс ма'naviy-ruhiy kamolotining asosi	117
<i>Ганиева Г.В. Амриддинов А.З.</i>	Ёшларда онлавий ҳаётга доир кўникма ва малакаларни шакллантириш	119
<i>Назарова Ш.А.</i>	Онлада бола психологияси ва тарбияси юзасидан ота-оналар учун психологик тавсиялар	120
<i>Ro'ziyeva A.A.</i>	Yoshlarning dunyoqarashi va xulq-atvoriga ta'sir etuvchi ijtimoiy psixologik omillar	123
<i>Сайфутдинова Б.</i>	Ёшларнинг ижтимоий-психологик муаммолари, сабаб ва ечимлари	126
<i>Ganiyeva G.V. Rustamova Sh.O.</i>	Ustoz – shogird tizimida yoshlar tarbiyasining ma'naviy kamolligini rivojlantirish	130
<i>Muxamedjanova K.</i>	Deviant va delenkvent xulq-atvor haqida tushuncha	132
<i>Hasanova D.A.</i>	Nikoh oldi omillari haqida yoshlar tasavvurlarini shakllantirish	135
<i>Rajabova X.M.</i>	Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar xotirasi xususiyatlari	137
<i>Ботирова Г.И.</i>	Коронавирус сабабли юзага келган карантин даврида парадонитал бузиллишлар профилактикаси бўйича психологик	140

Ёшларнинг ижтимоий-психологик муаммолари, сабаб ва ечимлари

харакатлар ўсмирнинг ёшга боғлиқ хусусияти эканлиги; б) ўсмир агрессивлиги атрофидаги яқинлари томонидан ҳимоясизлиги; в) балоғат ёшидаги хатти-ҳаракатнинг агрессивлиги унинг тенгдошлари гуруҳига боғлиқлиги; г) педагогларнинг тарбияси “қийин” болалар билан қоникарли бўлмаган ўзаро муносабатлар натижаси; д) ниҳоят, оилада ота-оналарнинг муомала ва тарбия усулларини қўллашдаги “кемтиклик”лардир.

Демак, айтиш мумкинки, ўсмирлик даврига хос агрессив хулқни келтириб чиқарувчи асосий сабабларни ўз вақтида аниқлаш, уни бартараф этишнинг оқилона йўллари ажратиш, педагог ва ота-оналар ҳамкорлигини йўлга қўйиш, психолог томонидан таълим субъектлари бўлиши педагог, ота-она, ўсмирлар гуруҳида психологик консультацияларни ташкил этиш ва психологик коррекцион тадбирларни ташкил этиш имкониятини беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

Бандура А., Уольтерс Р. Подростковая агрессия. М.: Апрель – Пресс, 2000.

Реан А.А. Подростковая агрессия. М. 2000.

Тўлаганова. Г.Қ. Тарбияси қийин ўсмирлар. Т.: “Университет” 2005.

ЁШЛАРДА ЎЗ-ЎЗИНИ ПСИХОЛОГИК МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ҲАҚИДАГИ ТАСАВВУРЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖИҲАТЛАРИ

*Нематова Райима Раҳжабовна, Бахриева Наргиза Аҳмадовна
Бухоро давлат университети, Психология кафедраси ўқитувчилари*

Ўзбекистон Республикаси мустақиллик орқали тарихий ривожланишнинг янги даврига ўтаётган бир вақтда ўсиб келаётган баркамол ёш авлоднинг ижтимоий шахс сифатидаги фаоллигини таъминлаш Давлатимиз ва буюк келажагимиз олдидаги муҳим вазифалардан биридир. Қолаверса, бугунги кунда келажагимиз бўлган ёшларнинг қандай мафкура ва ғояга мойиллиги, уларнинг онгида бевоста шаклланаётган ўй фикрлар, ўзи ва ўз имкониятлари ҳақидаги психологик тасаввурлар кўламини илмий асосда ўрганиш, таҳлил қилиш, тегишли тавсияларни ишлаб чиқиш ҳаётини заруратдир. Маълумки, психологик муҳофаза мезонларини илмий жиҳатдан тўғри танлаш, тушуниш ва тадқиқ қилиш шахс ва фаолият уйғунлигини таъминлашга хизмат қилувчи психологик муҳофаза имкониятларини камол топтиришда муҳим аҳамият касб этади.

Психологик луғатда қайд этилишича, “Психологик муҳофаза маълум зиддиятли ҳолатларга тушмаслик учун ўз-ўзини билиш ва идора қила олиш жараёнидир. Психологик ҳимоянинг асосий вазифаси инсон онгидаги турли хил салбий таъсир этувчи омиллар билан боғлиқ шахс безовталигини бартараф этишга хизмат қилишдир” Психологик муҳофаза шахснинг ҳар қандай хулқ-атвор йўналишларида намоён бўлиши ва шахсни турли хил ноадекват фаолият иллатларидан сақлаб қолиши мумкин (Б.В.Зейгарник, Б.С.Ератус).

Илмий адабиётларда психологик ҳимоя механизмлари (перцептив тизим, идентификация), ўз-ўзини адекват бошқарув, онгли “менлик” каби кўринишлари ҳақида кўпгина назарий-илмий мулоҳазалар мавжуд. (Г.М.Андреева А. В.Петровский О.А.Конопкин Ж.Брунер) Яна шуни қайд этиш керакки, психологик ҳимоя муаммоси, “Психологик луғатда” қайд этилишича фан оламида илк бор фрейдизм томонидан онгсизлик ва инстинктив ҳолатларни (асосан жинсий) бартараф этишга қаратилган онгли “Менлик” (ички “цензура”) ни намоён қила олиш жараёни психологик ҳимоя

сифатида ўрганилган ва тадқиқ қилинган. Лекин, олимларнинг фикрича (Ш.Р.Баротов,Э.Мухторов) “психологик химоя” тушунчаси, унинг мазмуни ва моҳияти, фрейдизмдан бир неча асрлар илгарийёқ Гиппократ.(э.о.460-377) Ибн Сино, Берунийлар замоннда илк бор тадқиқ қилинган ва бу борада тегишли илмий-амалий мулоҳазалар қайд этиб ўтилган. Масалан, Гиппократ ўзининг фан оламидаги илк бор тадқиқ қилинган индивидуал фарқланишнинг табиий-илмий назариясида ҳар бир инсоннинг ўзига хос ва бетакрор ҳиссий бошқарув хусусиятлари бўладик, унда ҳаётда одамлар билан мулоқотда ва бирга фаолият жараёнларида унумли фойдаланиш зарурлигини ва бу маълум маънодаги психологик химоя воситаси эканлигини уқтиради. Буюк мутафаккир Ибн Синонинг “Тиб қонунлари”да эса ҳар бир инсоннинг миждози ва бу миждозга мос ҳаракатлар мажмуасининг батафсил ишлаб чиққанлигини психологик химоя воситаси сифатида талқин қилиш мумкин.

Психологик химоянинг ижтимоий-психологик қимматга эга бўлган эмпирик кафолати гуруҳ аъзоси сифатида ўзини адекват ҳис эта олиш, ўз-ўзини адекват баҳолай олиш, муваффақиятли фаолият кўрсатиш, керагидан ортиқ безовталик, асабийлик ва ҳиссий зўриқишларга дучор бўлмаслик каби ҳислатларда яққол намоён этилади. Мазкур фикрларни умумлаштириб айтиш мумкинки, у ёки бу шахсдаги психологик муҳофаза имкониятлари ҳақида тегишли маълумотга эга бўлиш учун, даставвал ундаги меъёрий ҳиссий фаолликнинг, ўз-ўзини англашнинг, ўз-ўзига муносабатларнинг, ўз-ўзини муваффақиятли идора қила олишнинг фаолият жараёнида не чоғлик таркиб топаётганлигини ўрганиш ва тадқиқ қилишга тўғри келади. Айни пайтда, бу жараён таълим ва меҳнат муассасаларида ташкил этилган психологик хизмат ва унинг самарадорлигини белгиловчи мезон ҳам бўлиши мумкин. Чунки, ташкил этилган психологик хизмат жараёни ҳар бир ўқувчини ёки ишчи-ҳодимни ўз-ўзини англашга, ўз-ўзини муваффақиятли идора қилишга, ўз-ўзидан фахрланишга ва ўз имкониятларини тўла-тўқис ишга солишга кўмаклашмас экан бундай психологик хизматнинг ижтимоий қиммати ҳақида гап ҳам бўлиши мумкин эмас. Албатта, шахс тарбиясини тўғри ташкил этиш борасида жуда кўплаб тавсиялар, илмий фаразлар, услубий қўлланмалар ва йўлланмалар мавжуд. Бу ўринда мактабда олиб борилаётган психологик хизмат тизимининг алоҳида ўрни бор.

Мактаб психологларига психологик муҳофаза бўйича қуйидаги ишларни амалга оширишлари тавсия этилади:

1. Ҳар бир ўқувчи билан алоҳида ишлаш дастурини ишлаб чиқиш ва шахс харитасини тўлдириш.

2. Психопрофилактик ишлар, яъни ўқувчи шахсига ижобий, салбий таъсир этувчи омиллар кўламини белгилаш. Бунда ҳар бир ўқувчи шахсдаги стресс ҳолатига олиб келувчи вазиятларни олдиндан билиш ва бартараф этиш чораларини кўриш.

3. Психодиагностик ишларни тўғри ташкил этиш. Яъни ўқувчи шахси фаолиятига ва фаоллигига тўғри ташхис қўйиш. Шу ташхис асосида ўқувчининг кейинги муваффақиятли фаолият босқичларини белгилаб бориш.

4. Психокоррекцион (психологик тузатиш) ишлари. Бунда ҳар бир ўқувчи шахсдаги жисмоний, аклий ва маънавий жиҳатдан ижобий психологик таъсирга муҳтож бўлган ҳолатларни тегишли психологик тренинглар (муолажалар) асосида бартараф этиш. Чунки, ўз вақтида бартараф этилмаган ҳар бир психологик ҳодиса кейинчалик ўқувчи шахсида ва унинг фаолиятида маълум салбий асоратлар қолдириши мумкин.

5. Психологик консультация (маслаҳат). Бунда ўқувчи шахсига ёш индивидуал хусусиятларидан келиб чиқиб вақти-вақти билан тегишли психологик маслаҳатлар бериб бориш кўзда тутилади. Чунончи, ҳар бир психологик маслаҳат маълум ижтимоий фаол вазифани бажариши ва ўқувчи шахсидаги ижобий ўзгаришларни янада мустаҳкамлашга хизмат қилиши муқаррар.

6. Ўз-ўзини психологик тарбиялашга ўргатиш. Бунда ҳар бир ўқувчидаги психологик имкониятлар захираси ўрганилади. Шунингдек, ўқувчини ўз - ўзини адекват баҳолашга, ўз-ўзини идора қилишга, ўз - ўзини муваффақиятли бошқаришга, ўз-ўзини касбий йўналтиришга бўлган барча кучлари сафарбар этилади. Ўқувчи шахсидаги барча ижтимоий сифатлар барқарорлаштирилади.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, умумтаълим мактабларида ташкил этилаётган психологик хизмат тизими аксарият ҳолларда таълим фаолиятига жалб қилинган ҳар бир ўқувчининг ўзига хос бетакрор олами-индивидуал психологик хусусиятлари, имкониятлари ва иқтидор куртакларини ўрганиш, таҳлил қилиш ва шу асосда психологик химояни тарбиялаш, самарали таълим-тарбия усулларини қўллаш учун шахс ва фаолият уйғунлигини таъминлашга хизмат қилувчи келажакги буюк Ўзбекистон истиқболига хос ижтимоий қимматли замин ҳозирлаб бериш билан алоҳида аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўз-ўзини тарбиялашдаги муаммолар. Ҳошимова М. Педагогик маҳорат журнали. 2006 йил. 2-сон. 26-29 бетлар.

2. Давлетшин М.Г. Ёш даврлар ва педагогик психология. Тошкент. 2002.

3. "Психологик муҳофаза шахсни ривожлантириш мезони сифатида". Ш.Р.Баротов. Э.Мухторов. "Таълим муассасаларида ўқувчи талабалар шахсини ривожлантиришнинг долзарб психологик-педагогик муаммолари" мавзусидаги республика назарий ва илмий-амалий конференцияси материаллари. III китоб Бухоро-2006 йил. 30-31 май.

4. Каримова В.М. "Ижтимоий психология ва амалиёт" Тошкент. 1998.

IQ NIMA VA BU KO'RSATKICH HAYOTIMIZGA QANDAY TA'SIR QILADI?

Zuhurova Dilrabo Abdulaziz qizi

O'ZMU Psixologiya (faoliyat turlari) 2-kurs magistranti

Avvalom bor intellekt tushunchasiga to'xtalib o'tadigan bo'lsak, intellekt bu - (lot. intellects — bilish, tushunish, idrok qilish) — insonning aqliy qobiliyati; hayotni, atrof muhitni ongda aynan aks ettirish va o'zgartirish, fikrlash, o'qish-o'rganish, dunyoni bilish va ijtimoiy tajribani qabul qilish qobiliyati; turli masalalarni hal qilish, bir qarorga kelish, oqilona ish tutish, voqeahodlarni salarni oldindan ko'ra bilish layoqati. Intellekt tarkibiga idrok qilish, xotirlash, fikr yuritish, so'zlash va hakoza. psixik jarayonlar kiradi. Intellektning rivojlanishi tugma iste'dod, miya imkoniyatlari, jo'shqin faoliyat, hayotiy tajriba kabi ijtimoiy omillarga bog'liq. Intellekt saviyasi, darajasi inson faoliyatining natijalariga, shuningdek, psixologik testlarga qarab ham belgilanadi.

Aql - bu o'rganish va muammolarni hal qilish qobiliyatidir. Aql-idrok insonning bilim qobiliyatlarini o'z ichiga oladi: sezish, idrok, xotira, vakillik, fikrlash, tasavvur.